

Levél az államtitkárnak

Mozgalom az egyetem megújításáért

Amint arról lapunkban is írtunk, néhány hónapja — kilenc alapító taggal — mozgalom indult a JATE-n az egyetem megújításáért. Közöltük a reformelképzelésekkel kapcsolatos vitát is, s most — a nyári uborkaszazon után — ismét felelevenítjük a témát. A mozgalom résztvevői ugyanis megvitatták a Művelődési Minisztériumnak a felsőoktatási intézmények szervezéséről és működéséről készített rendelettervezetét, és megbízták dr. Szentpéteri István tanszékvezető egyetemi tanárt véleményük, javaslataik összegezésével. Állásfoglalásukat elküldték a művelődési és közoktatási államtitkárnak is. Az alábbiakban ebből közlünk részleteket, amelyek a mozgalom programjának egyes elemeit is tartalmazzák.

A rendelettervezet legnagyobb problémája az, hogy két ellentétes irányú követelménynek akar eleget tenni. Részint fenn akarja tartani a felsőoktatási intézményekre vonatkozó szabályozás bizonyos kontinuitását, részint utakat akar nyitni az új strukturális elemek kialakítása előtt. Úgy véljük,

hogy a tervezetben erősebb a folyamatosságra való törekvés, szemben egy új koncepció felvázolásával. A következőkben elsősorban olyan lehetőségeket vetünk fel, amelyek a szervezeti és működési rend teljesebb átalakítását — rendszerváltását — akarják elősegíteni.

Politika helyett szakmai ismeret

Egy átmeneti szakaszra tervezett rendeletben is rögzíteni kell azokat az elveket, amelyek a szervezeti átalakulás hosszabb távú irányait is sejtetni engedik. Mi három alapelv követését tartjuk kívánatosnak.

Ki kell fejeznie a rendeletnek, hogy a felsőoktatási intézmények szervezeti és működési rendjének fő alakítási irányja az *autonómia kiépítése*. Az egyetemi autonómia megteremtése természetesen nem egy vagy két év átmeneti reformjainak eredménye lesz, de mint alapvető célkitűzést, feltétlenül vezérelvként kell elfogadni.

Az előbbi elvnek megfelelően — mégis külön elvként is — rögzíthetjük azt, hogy olyan felsőoktatási intézményi rendszert akarunk kiépíteni, amelyik ezen intézmények *önszerveződéseire, helyi alkotó kezdeményezésére* épül. Úgy is mondhatjuk, hogy az alulról fölfelé való építkezés elvét rögzíteni kellene. A szocializmus

építésének 4 évtizede alatt lényegében minden intézményen nyírt reformot felülről lefelé építve (erőltetve) akartak keresztülvinni. Tudjuk ennek siralmasan gyenge hatékonyságú „eredményeit”. A felsőoktatási intézmények rendszerváltásának megvalósításához szükséges erőt és energiát a helyi kezdeményezések bontakoztathatják ki. A mi mozgalomunk sem a felső vezetési fórumok ellen irányul, hanem az olyanra szükséges önszerveződés erőt akarja gyarapítani.

A szervezeti és működési rend strukturális változásának harmadik ajánlott alapelve a *szakmai kompetencia* elve. Sajnálatos az, hogy a felsőoktatással kapcsolatban ilyen elvet ki kell mondanunk, de felsőoktatási intézményi rendszerünk torzulásainak, eredménytelenségeinek, színvonalosságuknak az oka volt az, hogy a politikum mellett a szakmai ismeret és szeretet sokszor második szintre süllyedt.

A professzorság mint értékmű

A rendelettervezet lényegében a folyamatosságot kívánja fenntartani az intézményvezetés strukturájának egyszemélyi, illetve testületi tagoltságának a fenntartásával. A 70-es évek óta terjedt a felsőoktatásban az úgynevezett osztott vezetés rendszere, amin azt értették, hogy az egyszemélyi vezetők mellett több-kevesebb szerepet kaptak az úgynevezett testületek, amelyeket később önkormányzati szerveknek is neveztek.

Álláspontunk szerint az autonómia felé haladó egyetemeknek sokkal erősebben kell a testületiségre, az önkormányzatiságra építeniük, mint ahogy ezt a rendelettervezet engedi. Noha bizonyára az átmenetiségre itt is számítanunk kell, bizonyos új strukturális célokat a testületek alakításában jobban érvényesíteni kell. A felsőoktatási intézmények testületi struktúráit (intézményi, kari, intézeti, tanszékcsoporti, tanszéki testületeit) 4 kategóriába tartozó elemekből kellene összerakni.

Az első kategóriába az oktatók tartoznak. Az intézményi tanács tagjává választható oktató, véleményünk szerint, elsősorban a professzor. A jövőben még inkább szükséges, hogy ilyen testületi tagságra való alkalmasságot a professzorság értékmérője szerint tegyünk próbára. Az egyetemi tanács például nem lehet olyan réteg-képviselői szerv, amelyben tanársegéd, adjunktus, docens és professzor „számarányuknak és súlyuknak megfelelően” van képviselve. A „fiatal tehetségeket” ehhez magának a külső kör-

nyezetnek is meg kell változtatnia.

Jelentős probléma, hogy milyen módon kapjon helyet az egyetemi tanácsban az egyetemi adminisztráció. Úgy gondoljuk, hogy a tervezet javaslata megfelelő: a főtitkár legyen a közvetítő láncszem. Az egyetemi adminisztratív vezetés (a menedzsment) kulcsszereplője a főtitkár, akinek az egész adminisztratív irányítást kezében kell tartania. Egyben az állandóságot és folyamatosságot is jelentheti a vezetésben. Rajta kívül más adminisztratív dolgozó bekapcsolása legfeljebb egyetemi testületi szinten szükséges.

A testület összetételének arányainál kétféle alternatíva vetődött fel. A testület túlnyomó többségét a karok által delegált oktatók (professzorok) tennék ki 50 vagy

esetleg 66 százalékig. A többi három kategória ebből következőleg 50 vagy 33 százaléki képviseltethetné magát a tanácsban. De közülük legnagyobb csoportot bizonyára a hallgatók alkotják mindenekképpen. Álláspontunk szerint a testületet legfeljebb három évre kellene megválasztani.

A tanács hatáskörével kapcsolatban szeretnénk leszögezni: ellene vagyunk annak, hogy testületi hatáskörbe tartozó feladatot egyszemélyi vezető hatáskörébe át lehessen adni. Döntsük el a hatáskör szabályozásánál, hogy valóban indokolt-e a testületiség vagy sem. Ne engedjünk a szocialista struktúrákban általánosan jellemző átfedési lehetőségeknek, amelyek mindig az egyszemélyi vezetők hatalmi potenciájának növekedéséhez járultak hozzá.

A rektor nem menedzser

A felsőoktatási intézmény egyszemélyi vezetőjének modellje négy évtizedig az erős, határozott vezető volt. („Testületekben vita és döntés, azután hatékony végrehajtás.”) Már az elmondottakból kitűnik, hogy hosszú távra az egyetemi autonómia nem feltétlenül és nem elsősorban ezt a típust preferálja. A végrehajtás kulcsszereplője a modern egyetemeken a testületiség és a menedzsment. A rektor általában nem lesz olyan jó menedzser, mint akit megfelelő képességek alapján, arra egyetemi szinten kiképeztek. Elsősorban a főmenedzseren, a főtitkáron múlik tehát a végrehajtás milyensége és hatékonysága. A rektori, főigazgatói pozícióhoz olyan kvalitások kellenek, amelyek többnyire minden igazi professzorban megvannak. Noha a professzor elsősorban szakmájának, néha annak is csak szűk szeletének igazán ismerője, abból kell kiindulni, hogy szakmai karrierje és élettapasztalata — az átlag felettieket — alkalmassá teszik-e e szerepkör

ellátására. Álláspontunk ezért az, hogy a felsőoktatási intézmény, de legalábbis az egyetem vezetőjének megbízatását egy, vagy két évre kell korlátozni. Két alternatíva is felvetődött. Az egyik szerint a megválasztott rektor egy évig tölti be tisztségét, majd még egy évig rektori feladatokat lát el. A másik elképzelés szerint a majdnán rektor, rektorhelyettesre egy évre megválasztanak, egy évig lenne utána rektor, majd egy évig prorektor.

Vissza kell térni a rektori megbízatás rotációjához, vagyis a rektorokat a szervezeti szabályzatban alfabetikus rendben felsorolt karok sorrendjében váltanak.

Nem tudjuk helyeselni azt az utóbbi évtizedekben kialakult gyakorlatot, hogy az egyetemek folyamatosan növelték a rektorhelyettesek számát. Talán egy általános helyettes is elegendő lenne, és a többiek szerepét a menedzsment irányítása alatt lévő szakemberek is elláthatják.

Ha a reform akadozik?

Végezetül szeretnénk megjegyezni azt, hogy a felsőoktatási intézmények rendszerváltoztatásával kapcsolatban felmerülnek olyan problémák, amelyekre rendkívüli megoldásokat kell találni. Úgy véljük, a minisztérium nem képes olyan közvetlen és hatékony segítséget adni az átmeneti problémák megoldásához, mint amilyenre az egyes egyetemeken és főiskolákön szükség lenne most. Ezért egy egyeztetőtanács választását vagy kinevezését javasoljuk. Ehhez fordulhatnak

felsőoktatási intézmények autonóm csoportjai olyan esetekben, amennyiben úgy vélik, hogy a rendszerváltás szükséges lépéseit a régi struktúra részei akadályozzák, az átalakulás jogszabályokban rögzített elveinek megvalósítását manipulálják.

Amint arról nemrégiben értesültünk, a kultuszminiszter a minisztériumba érkezett észrevételek hatására a törvénytervezetet visszavonta.

Chikán Ágnes

Nagy László felvétele

Egri filmnapló (2)

A másik tendencia definíciójánál már egy kis zavart okoz, hogy nem igazán dokumentumfilmekkel, de nem is játékfilmekkel van dolgunk, s ráadásul legtöbbjük valamiféle bűneset, bűntény elkövetésének ábrázolásán alapul. Ha azt vizsgáljuk, hogy a dokumentum és a játékfilm határeseitől van szó, kétségtelen Vészi János *A halál villamosa* című alkotását emelhetjük ki.

Ha az utóbbi mozzanatra helyezzük a hangsúlyt (ti., hogy a bűn, bűnösség körül forognak az alkotások), akkor Vészi filmjén kívül még *Grunwalsky Ferenc Kicsi de nagyon erős* című filmjére hívhatjuk fel a figyelmet. Grunwalsky Ferenc filmje nem tartozik a művészi szempontból átütőerőjű alkotások közé, de pontos és elgondolkodtató. Egy történet áll a film közép-pontjában, melyet, ha általánosítunk, valamennyire tisztába jöhetünk azzal, hogy a bűn, a bűnözés megalágya és a bűnözési kórkép között milyen az összefüggés hazánkban. Főhősünk betöréses lopással szerzett pénzzel próbálja „emberibbe” tenni az életét. S ez az ördögi kör az ösztönök ellátatásodásán túl mindennapjaink animálizálásához vezetnek. *A Gáspár Sándor* kitűnő alakításában kibontakozó „ragadozó” egyben saját sorának áldozata is. Az életben maradásért elkecseregetten küzdő „vadállatnak” meg kell védenie életterét, és zsákmányát a betolakodóktól — ha kell ölés árán is —, különben ő pusztul el. S valóban, az ádáz küzdelemben alulmaradó, az „elemeknek” teljesen kiszolgáltatott élőlény pusztulásával ér véget a történet.

A dokumentum és játékfilm határán mozog *Ledniczky Márton Volt egyszer egy légió* című videofilmje is. E film a rendező által korábban készített dokumentumanyag és az általa indukált képzeletbeli játékfilm ötvözete. A dokumentumverzió a Franciaországban szolgáló volt magyar idegenlégiósok útját mutatja be, ahogyan életük alkonyán elindulnak, hogy megkeressék légiós emlékeiket, szembesüljenek fiatalságukkal. Vallomásaik játékfilmre alkalmas elemeket összegyűjtve a videofilm képsorain folytatódik a hősök története. Formai szempontból tehát egy érdekes vállalkozásnak voltunk tanúi, a film művészi értékeiről azonban már nem alkothattunk ilyen kedvező véleményyt.

Egy konkrét történeten keresztül az általános felé való törekvés igénye rajzolódik ki *Fehér György Szürkület* című filmjében. A bűntény ez esetben gyerek-lányokon elkövetett kéjgyilkosság, de a film homlokterében mégsem a bűntény felgöngyölítésének vizsgálma áll, hanem az a vizsgálat, mely a bűn működését próbálja kimutatni a két nyomozóban, környezetükben és a potenciális áldozatban. A film makacsul kitartott képei szürke tónusúak, ride-

gek. A néző kezdeti várakozással teli intencióit azonban lassanként a türelmetlenség érzete váltja fel, nem utolsósorban a film parttalansága és gyenge színészi teljesítményei miatt.

Monory M. András Mész András néven már ismerheti a mozilátogató, hiszen pár évvel ezelőtt vetítették a *Bebukottak* című alkotását. Új filmje, a *Meteo* rendkívül érdekes, vonzó alkotás. A film többretekű, de egymással szervesen kapcsolódó egységekből áll. Az első réteg egy többé-kevésbé követhető történet a magukat „nagyvárosi patkányoknak” definiáló alakok alvilági üzelméről, a másik a főhős, Eisemann számítógépekkel benépesített világa. Ez a rejtélyes fémmisztika alapozza meg a harmadik szintet: Eisemann álmait. A kissé groteszk, kusza álmok szövevényében az *utazás, a mindig úton levés* a fő motívum, melynek költőisége a valóság töredezett képeivel és a zenével metanyelvűvé artikulálódik. S a néző, először e pár nap alatt végre felszabadulhat a kimondott szó beklyójából.

Sóth Sándor fiatal rendező. Huszonhat évesen már két játékfilmmel a háta mögött. A szárnyas ügynök után *A potyautasok* is a 80-as évek magyar fiataljainak a rossz közérzetéről szól. Barátság, szerelem, árulás — hirdeti a film plakátja, s mindez a jóízű kaland és az életöröm legcsekélyebb jele nélkül. A századvég ifjúságának „kalandregényei” nem olyan szövevények, melyeken felcseperedett a generáció. A lengyelországi szükségállapot idején játszódó történet nyomozó, pesszimista életérzést sugall. A három fiatal álmai, vágyai súlyos, kemény kudarcra vannak ítélve. Hasonlítanak egy kicsit Jarmusch három kallódó fiataljára a Florida a paradicsomban. Jellemző az is, hogy Sóth filmjében — akárcsak Jarmusch Törvénytől sújtva alkotásában — a túlélés-effektus válik központi problémává a börtönlét bemutatásán keresztül.

E lehangoló alkotások látán nem is csoda, hogy a külföldi résztvevők hamvaiból feltámadni vélik a „cinema verité” irányzatát, amelyen — vélekednek — most már túl kellene esnie a magyar filmművészetnek. S ha meggondoljuk — a kivételről eltekintve — a hatvanas évek óta a magát legszívesebben tartó film-témának a *ma ábrázolása, a materiális világhoz való vonzódás és görcsös kapaszkodás*. Ezek műzeális értékei felől persze senkinek sincsenek kétségei, s nincsenek afelől sem, hogy miért ilyen hosszú életű — sajnos — a mi cinema veriténk, de így mégiscsak valahol a lényeg sikkad el. Azok a szálak maradnak megfegtetlenül, és elkövetlenül, amelyek létünk — ha úgy tetszik, metafizikai — gyökeréből eredően mindannyiunk számára közősek.

Nagy Márta